

په افغانستان کښې د جمهوریت سایه داره او مپوه داره ونه

خان زمان کاکړ

او بل احترام ئې وکړو. په هم دې توگه ئې ثابته کړه، چې افغانان په سښو کښې د برداشت او زغم څومره پراخه جمهوري ماده لري.

په افغانستان کښې جمهوري عمل په چټکۍ سره مخ په وړاندې روان دے. په ډېره لږ موده کښې افغانانو د جمهوریت په حواله ډېرې زیاتې لاس ته راوړنې ولرلې. د پاکستان په مقابل کښې د افغانستان جمهوري سبټ اپ په څو چنده پیاوړه ثابت شو. افغانستان دېرش کاله جنگ و جنون

زغملے و. سیاسي وضعیت ئې د انتشار او اضطراب ښکار و، سیاسي ادارې نښه وې، انفراسټرکچر وران و، د اقتصاد ملا ماته او ملي اردو نښه وه. خو له دې باوجود چې کله د بڼ د کنفرانس په رڼا کښې نسبي سوله تامین شوه او نسبي ډیموکراتیکه فضا رامنځته شوه نو افغانانو د دېرش کلن جنگ و جدل د تجربې له مخې له دې نه بشپړه گټه پورته کړه او دنیا ته ئې دا ثابتہ کړه چې افغانان په جمهوري رویو زرخیز زړونه او ذهنونه لري. د

په افغانستان کښې صدارتي انتخابات په کامیابۍ او آرامۍ سره پائے ته ورسېدل. هر افغان د خپل ضمیر د فېصلې لاندې خپله رایه استعمال کړه. خلق به په دې لږ کښې د کاندیدانو د کامیابۍ د نتیجې په تمه وو خو مونږ په افغانستان کښې د جمهوري عمل کامیابۍ ته متوجه وو. د اساسي نوعیت خبره هم دا ده، چې جمهوریت، عدم تشدد او ملي روغې جوړې د افغانستان انتخابات وگټل. زمونږ لپاره د هم دې گټې حیثیت مقدس دے. حامد

کرزي، عبدالله عبد الله، اشرف غني احمد زي، رمضان بشر دوست او هر یوه کاندید خان افغان گڼلو، پر جمهوري او پارلیماني سسټم ئې یقین درلود، سیاسي عمل ته ئې وده ورکول غوښتو او د جنگ و جنون په ضد ئې د امن او ورورولۍ کلتور پیاوړه کول مرام وو. ټول په انتخابي عمل کښې په مېډیا له یو او بل سره بحث و مکالمې ته حاضر شول، د یو او بل پگړۍ ئې ونه غورځولې بلکې د یو

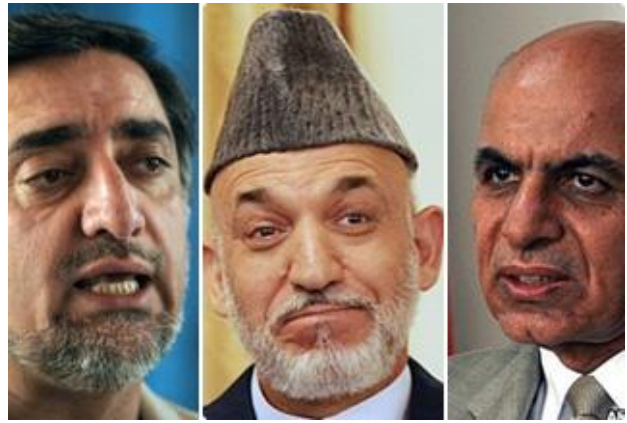
افغانانو په وطن کښې د ټوپکونو بدمستی پردي وې. جنگونه د خپلو ټولو تباه کاريو باوجود د پوهنيزو ادارو حيثيت لري، سياسي شعور پخوي او د ژوند تورې او تاريخکې لارې روښانوي. افغانان د دېرش کلنې جگړې په تجربه نن د خپل ژوند د پرمخپولو راز په خپله خاوره کښې گوري او پوهېږي چې خپل ناسم کله هم په پردو نه سمېږي. کوم کار چې د بهرنيو ذهنيتونو په موخه د ټوپک په مرسته په وطن کښې تر سره کېدو، هغه کار د ملي ذهنيت له مخې پر يو راوند ټپېل د بحث و مکالمې له لارې په خوچنده مهذبه طريقه تر سره کېدې شي. په تاريخي حواله د افغانستان خاوره د جرگو او مرکو په کلچر زرخيزه وه، د بنسټ پکښې د هيروثنو، بارودو او کوکنارو تخم وپاشلو، وطن قبرونه شنه کړل، د قبرونو جندي جگې شوې. ژوند په مقتلونو کښې ودان شو. د مقتلونو ضابطې امرانه او افسر شاهانه وې، لمحله لمحله د افغان د جمهوري رويو او رواياتو قتل عام کولو. د کابل پر تخت هغه عسکري ذهنيت واکمني ترتيبولې، چې په پاکستان کښې د خپلې شپېته کلنې واکمنۍ پر مهال زښت پياوړې شوه. افغانانو د جنگونو او مهاجرتونو نه ډېر څه زده کړي دي. هغوي په دنيا

کښې مختلف سياسي سسټيمونه له نيژدې نه ليدلي او په ځيرکتيا ئې مطالعه کړي دي. هغوي د گولۍ د طاقت نتيجه هم ليدلې ده او د ووت د طاقت نتيجه هم. هغوي پوهېږي چې په جديده دنيا کښې د چا د استقلال د خوندي ساتلو او پرمختگ لارې څه دي؟ د تېرو درېو لسيزو جنگي صورتحال افغانستان له يو لويه خطر سره مخامخ کړې و او بې ساري زيانونه وراوښتي وو. جنگونو د دې جبران ونه کړې شو بلکې دا زخم ئې نور هم خور کړو. هم دا وه چې افغانانو درک کړه چې ملي نجات يواځې په جمهوري کلچر کښې ممکن گرځېدې شي او هم له دې لارې د خپل استقلال دفاع، د اوښتو زيانونو تلافی او د بيا جوړونې او ترقي عمل ته وده ورکول کېدې شي.

کلونه کلونه له يو او بل سره جنگېدونکي افغانان اخر له يو بل سره شريک او پرامن ژوند ته چمتو شول، زاړه نکلونه ئې هېر کړل، پر زړو قيصو ئې خاورې واړولې، پر جنگونو ئې لعنت ووايه او د امن او ملي پخلاينې لاره ئې خپله کړه.

د افغانانو سياسي ادارې لا د تشکېل نو په پراو کښې دي، خو د هغوي د سياسي او ملي شعور په وجه د افغانستان پارليماني سېټ اپ له هغو ټولو ځانگړونو برخمن دے، کوم چې د يو دېرپا او پائيدار جمهوريت لپاره لازمي گڼل کېږي.

بنځې کوم مقام ټاکل شوې وو، هغه اوس د عصري بدلون په رڼا کښې بدل شوه دے. د افغانستان په جمهوري عمل کښې بنځې يوه پراخه ونډه لري. هم دا د افغانستان د پارليماني سسټم يوه لويه کاميابي ده. په اوسني عصر کښې د بنځو د برخې نه بغير جمهوريت بې روحه او بې ارزښته گڼل

دارانه پوزیشن لري. د پاکستان مېډيا د يو مخصوص سکول آف تهاټ د نېغو کړنو بنديوانه ده.

زما لپاره د افغانستان په اوسنيو انتخاباتو کښې تر ټولو ښه خبره دا وه، چې دانشوره او ادبي طبقه دا ځل غیر جانبدار او د سياسي عمل نه لرې پاتې نه شوه بلکې په انتخابي campaign کښې ئې حصه واخيسته او په څرگنده ئې د خپلو امېدوارانو حمايت اعلان کړو. له عبدالباري جهاني او سعدالدين شپون نه نيولې تر عبدالمحمد محمديار پورې هر چا په اوسنيو انتخاباتو کښې خپل کردار تر سره کړو او د خپلو امېدوارانو په حق کښې ئې په تحريري او هم عملي توگه خپل موقف تر خلقو ورساوه. دا د افغانستان د مستقبل د ټاکلو پړاو وو، دوي پر دې پړاو ثابتته کړه، چې د افغانستان ادب او فرهنگ په سياسي عمل کښې خپل contribution لري، د خپلو خلقو سره وابستگي لري، دا روان جمهوري عمل خپل گڼي او د خپل وران افغانستان د بيا ودانولو ضامن ئې گڼي. دوي دا هم ثابتته کړه، چې ادب او صحافت تش په جنگونو کښې کردار نه لري بلکې په امن، جمهوريت او پارليمان کښې هم خپل لورې کردار تر سره کولې شي.

طالب جنگياليو ددې انتخاباتو د مخنيوي اعلان کړې وو او هم دا د افغانستان د دښمنانو هيله وه، چې بايد د طالبانو پلان عملي شي، دا انتخابات بهي ارزښته، د امريکې او پردي ثابت کړي. د پاکستان مېډيا او ځينو استخباراتي سياسي گوندونو هم په دې حقله پراخه پروپېگنډه وکړه. خود دوي دا ناولي او شوم سازشونه هغه

کېږي. هم دا د جمهوريت اصل دے، چې پکښې بغير د جنسي او صنفی امتياز نه هر انسان د خپلې رائي د اظهار قابل گرځي. د ښځو مسايل او حقوق ښځينه استازې په ښه توگه درک کولې شي، د افغانستان اوسني پارليمانی سستم ښځو ته د سياست يو پراخ ډگر په لاس ورکړې دے، هغوي هر ډول سياسي فعاليتونه تر سره کولې شي، په بحثونو او مناظرو کښې برخه اخيستلې شي او د خپل هر ډول کميتمت اظهار برملا کولې شي.

د بيان ازادي د جمهوري او پارليمانی سستم بنياد پامول کېږي، سنسر شپ د امریتونو او استبدادونو پيداوار وي. په افغانستان کښې د بيان ازادي په مکمل ډول موجوده ده. په اوسني انتخابي campaign کښې هر چا د خپلې رايې اظهار په پوره جرات سره وکړو، د پرنت او اليکترانک مېډيا غیر جانبدارانه او مهذب صحافت او بي درېغه تجزيې او تبصرې د ستايني وړ دي. په پاکستان کښې چې کله د انتخاباتو وخت رانيژدې کېږي، نو مېډيا په خپل جانبدار شکل کښې راڅرگنده شي او د يو فريق حثيت خپل کړي. د پاکستان مېډيا د هغه چا ده، چې د عوامي حمايت په ځان مضمبوط استخباراتي او سرمايه

واگې پخپله نیولې شو، مونږ په خپل وطن کښې د اقتدار په سوله ایز انتقال پوهېږو، مونږ د پارلیمان روح او د جمهوریت د میوې خوند پیژنو. څوک گاوندې دي مونږ ته د سیاست درس نه راکوي، زمونږ د جمهوریت او جمهوري رویو سابقه ډېره پخوانۍ ده، مونږ جرگې کړې دي، مونږ هر وخت د خلقو د رايې مطابق ملي رهبري ټاکلې ده، افغانان د گاوندېو غوندي د شپې په اخر کښې د فوځي کودتا عادت نه لري. افغانانو ته استقلال چا په تالي کښې نه دے ورکړے. افغانستان خپل تاریخ لري، خپل شناخت لري، خپل ملي بهرغ او ملي سرود لري او خپله ملي شورا او سنا لري.

د افغانانو جمهوري رویو ته په پام سره ملل متحد او نورې نړۍ د اوسنیو انتخاباتو په حقله خپل اطمینان بنودلے دے، لروبر افغان په خپل سیاسي سپټ اپ کښې نور مذهبي انتها پسندي په عملي توگه رد کړې ده. په پښتونخوا کښې د ای این پی پارلیماني اکثریت دنیا ته د پښتنو د سیکولر ذهنیت پېغام ورکول وو او اوس په ازاد افغانستان کښې د دښمن ټولې هڅې شنډول او په انتخاباتو کښې په لوتے شمېر او لویه جذبې گډون کول دنیا ته د افغان سوله غوښتونکي ملت حقیقت ثابتول دي.

دې انتخاباتو ته ټولې نړۍ سترگې نیولې وې او دا ئې د نړېوال سیاست په تناظر کښې یو مهم پړاؤ گڼلو. خصوصاً د سیمئیز سیاست په حواله ددې انتخاباتو ژور اثرات مخې ته راتلے شي. د ترهگری خلاف جنگ د ډرونز شکل خپل کړے دے، او باما انتظامیې په دې حقله خپله سترېټیجی اعلان کړې ده، د بلپنک چېک قیصه ختمه شوې

وخت په خاورو ولړل شول، چې افغانان په یوه لویه جذبې او مقصد پولنگ سټېشنونو ته د خپلې رايې ورکولو له روان وو، افغان سوله ساتو ملي عسکرو او افغانانو د تعاون باهمي تحت په شریکه امن و امان کنټرولاوے. یو لوتے turnout د افغانانو پر ملي او جمهوري رویو د ثبوت مهر ثبت کړو. د روانې ډیموکراتیکې پروسې په سبب په افغاني ټولنه کښې د مذهبي انتها پسندي د نور قیام گنجایش بېخي کم پاتې دے او ژور نظر لرونکې پوهېږي چې په افغانستان کښې نور جنگي عناصر کوم ځائے او مستقبل نه شي لرلے. په ballot box کښې د افغانانو هر ووت د bullet خلاف ووت وو، مهمه خبره دا نه وه چې افغانانو کوم کانديد ته رایه ورکړه، مهمه دا وه چې افغانانو د جنگ او جارحیت په ضد امن او جمهوریت ته رایه ورکړه. دې رايې ټولې دنیا ته پېغام ورکړو، چې مونږ له جنگه ستړي یو، جنگونو زمونږ نسلونه خوړلي دي، تاریخ، کلتور او ژواک ئې راله وهلے دے، اوږده مهاجرتونه ئې راپیرزو کړي دي، خاوره او جغرافیه ئې رابدرنگه کړې او هدیرې ئې راله پراخې کړي دي. مونږ امن غواړو، د امن خلق یو، د خپل وطن د واک

کنښې د مېشتو افغانانو د Rehabilitation لپاره په تېهوس بنیاونو گامونه اوچتول به هم د نوي پارليمان ترجیح گرځول وي. خلقو ته روزگار ورکول د تخریبي سرگرمیو د مخنیوي تر ټولو ښه لار ده. نړېوال ځواکونه په دې پابند گڼل پکار دي، چې هغوي به یواځې د عسکرۍ دنده نه تر سره کوي بلکې د افغانستان په تعمیر کنښې به پوره ونډه تر سره کوي. د خلقو د رویو او روایاتو درناوې به کوي او خلقو ته به د ژوند په لارو چارو کنښې خنډ نه جوړېږي. د افغانستان د جمهوریت سایه داره ونه د بدمرغيو او برباديو گرمي وهلي ملت د دمې لپاره یو گور سپورې لري او هم د هدیرو او قبرونو اوسېدونکي ملت ته د ژوند مېوه ورکوي. ددې ونې ارزښت په دې کنښې دې چې دا د فوځ په ټوپۍ کنښې نه ده ولاړه بلکې د افغانانو د عوامي ژوند او ژواک په تنسته بوده کنښې زرغونه ده.

څو چې دا زمکه اسمان وي
څو چې دا جهان ودان وي
څو چې ژوند په دا جهان وي
څو چې پاتې یو افغان وي
تل به دا افغانستان وي

khanzamankakar.kakar@gmail.com

ده، اوباما وايي څوک چې د ترهگرو خلاف د جنگ په نوم ډالرو وي، هغوي به حساب هم راوړي. په دې حواله به د افغانستان نوې سياسي سېټ اپ د خپل کلیدي رول په تناظر کنښې خپل نوې پېش منظر ټاکي. ددې خبرې د وضاحت اړتیا نشته، اوس ټوله نړۍ ژوندي شتون لري چې د ترهگرۍ جرړې په افغانستان کنښې نه بلکې په پاکستان کنښې دي. ځکه نو په دې حواله به د نړۍ ټوله پاملرنه نور پاکستان ته وي. په دې حقله د محترم حامد کرزي دا خبره پر حقیقت مبنی ده چې د ترهگرۍ خلاف د جنگ په افغانستان کنښې نه دې، دا جنگ د ترهگرۍ په څالو کنښې دې، په تربیتگاه کنښې دې او د دوي د تمویل په ځانې کنښې دې چې هغه له افغانستان نه بهر دې او په افغانستان کنښې دایمي امن تر هغو پورې نه شي راتلې، تر څو چې په پاکستان کنښې د ترهگرۍ څالي له منځه یو نه وړل شي.

د نړېوال سیاست په تناظر کنښې قبایلي سیمې او پښتونخوا خصوصي اهمیت لري. د پښتنو مسئلې اوس نړېوال حیثیت خپل کړې دې، ځکه ئې نو په نړېوال تناظر کنښې تجزیه پکار ده. په فاطا کنښې سياسي گوندونو ته د سياسي سرگرمیو اجازت به یقیناً ژور اثرات ولري. خو نه غواړم چې د فاطا سیاست دي د پاکستان په دود پارليمانی شي بلکې دا د قامي کاز لپاره پر نظریاتي او ملي بنیادونو استوارول پکار دې.

د هیواد د بیا جوړونې (Reconstruction) پروسه نوره هم گړندی کول پکار ده. په دې حقله له نړېوالې ټولنې سره د اړیکو ټینګښت ته پاملرنه ضروري ده. له دې سره جوخت د نړۍ په گوت گوت